

Dětství pod dohledem veřejných institucí:
sociální praktiky školy, expertů a státu

Martin Woodhead (1997) vymezuje čtyři kategorie dětských „potřeb“:

- První skupina chápe potřeby jako **vlastnictví dětí**, vycházející z jejich **přirozeného** (biologického a psychologického) nastavení. Projevují se jako jejich instinkty, pudy, motivy a přání. Dospělý dokáže tyto potřeby identifikovat pozorováním chování dítěte.
- Druhá (tzv. patologická) kategorie posuzuje potřeby ve **vztahu k budoucímu duševnímu zdraví dítěte**. Žádoucí je emocionální stabilita jedince, která je důsledkem existence a vztahu pro dítě klíčové dospělé osoby v raném dětství. Tato klíčová osoba určuje hodnoty, které dítěti předat, a také jeho potřeby. Mezi základní potřeby jsou řazeny láska a bezpečí, nové poznání, pochvala a uznání, povinnosti a odpovědnost.
- Třetí skupina připouští **kulturní relativnost potřeb**, k nimž se staví podobně jako kategorie druhá. Potřeby shledává závislé na konkrétní konstelaci vztahů v sociálním prostředí a čase, stejně jako na kulturně odlišné vědě. Potřeby jsou adaptovatelné na odlišné sociální prostředí.
- Podle čtvrté kategorie jsou **potřeby kulturně konstruované** skupinami expertů – pedagogů, vychovatelů, psychologů, apod., které své pojetí rozšiřují mezi ostatní skupiny – klienty, jimiž jsou většinou rodiče. Experti prezentují potřeby jako vnitřní kvality dětí.

Pokud se podrobněji podíváme na tuto kategorizaci pojetí dětských potřeb a zamyslíme se nad tím, co mají tyto přístupy společné, musíme nevyhnutelně dojít k závěru, že **dětské potřeby jsou identifikovány a definovány dospělými**. Dospělí jsou ti, kdo určují, jaké cíle jsou ve výchově dítěte žádoucí a také způsoby, kterými těchto cílů dosáhnout. Vhodným prostředkem k tomu, jak legitimizovat tyto dospělými konstruované cíle a způsoby jejich dosažení, je právě definování dětských potřeb, které by měly být uspokojovány a naplňovány.

V rodinách, v nichž děti vyrůstají, však většinou dochází jen k **reprodukcí** převládajících společenských hodnot. Navíc je tato reprodukce již od předškolního věku umocňována působením výchovných a vzdělávacích institucí. **Definování** žádoucích hodnot (a tím i potřeb) je v rukou státu, který má možnost je vymezit prostřednictvím koncepcí rodinné, výchovné

a vzdělávací politiky. Vliv na definování potřeb však nelze upřít také tržním mechanismům a působení médií a expertních skupin (psychologů, sociologů, pedagogů, lékařů a dalších).

Vraťme se však zpět ke školství a k potřebám dětí. Cílem výchovy a **vzdělání** je připravit dítě na plnění rolí dospělého člověka, zejména na trhu práce. Ve škole se mají děti naučit plnění povinností, odpovědnosti a kázní. Vzdělávání však v sobě podle Illicha skrývá i další poselství – naučit mladé lidi být potichu a mít své místo a tím zachovat status quo (Giddens, 1999). K tomu využívá nejrůznější dohlížecí a donucovací techniky, jak jsou např. popsány v textu Simpsonové (2000) o regulaci tělesných projevů dětí ve školách a také o odporu dětí vůči tomuto nátlaku, který mnohdy není zjevný, ale bývá spíše vyjádřen latentně.

Vezmeme-li však v úvahu, že potřeby jsou dětem přisouzeny dospělými a děti jsou tak odsunuty do role pasivních vlastníků těchto potřeb, lze předpokládat, že skutečné potřeby dětí se liší od potřeb jim připisovaných. Příkladem může být text Jamesových (2004), zmiňující potřebu respektu. Pokud však usiluje společnost o zachování statusu quo, neměla by spíše využít **aktivity a angažování se dětí** do definování a naplňování svých skutečných potřeb a tím dětem odebrat důvod odporovat současným výchovným a vzdělávacím donucovacím prostředkům, které se snaží dosáhnout žádoucích hodnot a cílů, k jejich naplnění však byly uměle vytvořeny neodpovídající potřeby?